

20-MAY
№ 29/ 2022

ISSN (E) - 2181-1334

RUSTAMOV JO'RABEK

SAMARQAND VILOYATI NUROBOD TUMANI
41-SONLI UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABI
TARIX FANI O'QITUVCHISI

O'QITUVCHI

ILMIY, USLUBIY, METODIK VA BADIY

JURNALI

ILMIY MAQOLALAR

DARS ISHLANMALAR

USTOZLAR IJODIDAN

METODIK TAVSIYALAR

ICI WORLD JOURNALS

OPEN ACCESS

FARG'ONA VILOYATI, FARG'ONA SHAHRI
ISTE'DOD KO'CHASI 1-UY, 1-XONADON

+99891-152-93-14

WWW.ACADEMIASCIENCE.ORG

“O‘QITUVCHI” ilmiy, uslubiy, metodik va badiiy jurnali

“ACADEMIA SCIENCE” ILMIY-
TADQIQOTLAR MARKAZI

O‘QITUVCHI

ILMIY, USLUBIY, METODIK VA BADIY JURNALI

ISSN (E) – 2181 - 1334

BARCHA SOHALAR BO‘YICHA

3-JILD, 9 (29)-SON, MAY - 2022

5 – QISM

www.academiascience.uz

Volume 3. Issue 9 (29). May 2022

“O‘QITUVCHI” ilmiy, uslubiy, metodik va badiiy jurnali

21.	Qozoqova Gulbahor Hakimjonovna INTERFAOL DARSLARDA DIDAKTIK O‘YINLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	66
22.	Xamrakulova Nodiraxon Kadirjanovna BOSHLANG‘ICH SINFLARDA MATEMATIKANI SODDA USULDA TUSHUNTIRISH	69
23.	Babadjanova Gulxonim Sharipovna BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA O‘QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH	72
24.	Odinayeva Xurshida Rustamovna SOG‘LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHDA JISMONIY TARBIYA VA SPORT	75
25.	Ro‘zmetova Gulora BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINI MUSTAQIL VA IJODIY FIKRLASHGA O‘RGATISH METODIKASI	78
26.	Tojmuratova Sapura Norbayevna BOSHLANG‘ICH SINF O‘QISH DARSLARI JARAYONIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI QO‘LLASH USULLARI	81
27.	Adambayeva Marifat Jangirovna ABDULLA QODIRIY ASARLARIDA QO‘LLANGAN LEKSIK QATLAMLAR	84
28.	Xaydarova Muxsaraxon Shavkatovna BOSHLANG‘ICH SINFLARDA MATEMATIKANI SODDA USULDA TUSHUNTIRISH	87
29.	Nosirjonova Marhabaxon Ma‘murjonovna BOSHLANG‘ICH SINFLARDA MATEMATIKA DARSLARINING O‘RNI	90
30.	Bobojonova Manzura, Qalandarova Nasiba Karimovna MAHMUD KOSHG‘ARIY VA UNING ADABIY ASARI	92
31.	Nurlayeva Gulmira Amanbayevna, Ismoilova Norgul Matniyozovna PIRLS XALQARO TADQIQOTLARINI BIZNING O‘QUVCHILARIMIZGA FOYDALI JIHATLARI	95
32.	Nurjonova Nazokat Pirnapasovna, Bobojonova Lobar Komil qizi HOZIRGI ZAMON INGLIZ TILIDAGI MODAL FE‘LLAR NAZARIYASI	98
33.	Tilovova Nigora Berdiyevna MUSTAQIL O‘ZBEKISTONDA TA‘LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR	101
34.	Karimova Munira Sharipovna SHAXS PSIXIKASI	104
35.	Botirova Surayyo Yangiboyevna OYBEKNING “NAVOIY” ASARI BADIY TALQINI	107
36.	Pulatova Gulchexra Axmedovna GEOGRAFIYA DARSLARINI O‘QITISHDA ATLAS VA XARITALAR BILAN ISHLASH TEXNOLOGIYASI	110
37.	Nabiyeva Nodira Saidovna LIRIK ASARLARNI O‘RGANISHNING ADABIY ASOSLARI	113

LIRIK ASARLARNI O‘RGANISHNING ADABIY ASOSLARI

Nabiyeva Nodira Saidovna,

Surxondaryo viloyati, Denov tumani, Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada lirik asarlarni o‘rganishning adabiy asoslari borasida ilmiy ma’lumotlar yetkazishga harakat qilingan.

Kalit so‘zlar: She’r his-tuyg‘uni junbushga keltirib, faol estetik kechinmalar uchun zamin yaratadi, «She’riy asarni anglash, undagi muallif ko‘zda tutgan niyatni, maqsad va vazifalarni tushunib yetish, she’r g‘oyasining mag‘zini chaqish uni uqishdan, yana-da aniqrog‘i, ifodali o‘qishdan boshlanadi».

Ma’lumki, she’rdagi mazmun tuyg‘u bilan qorishiq. Adabiyot darslarida nazmiy matnni ifodali o‘qishga, har bir so‘z zimmasiga ortilgan yukka, tuyg‘ular ifodasiga o‘quvchi e’tiborini qaratadigan savol-topshiriqlar tuzishga katta e’tibor qaratiladi. O‘quvchining she’r matnini qayta hokolashiga yo‘l qo‘yilmasligi maqsadga muvofiqdir. Chunki mazmun aytib berilganda she’ming ta’sir kuchi umuman yo‘qoladi. B. To‘xliyev: «Aslida adabiyot o‘qitishning bosh yo‘nalishi ta’limning turli bosqichlarida o‘quvchilar ongiga badiiy asarning m‘ojizakor ta’sir kuchini amaliy jihatdan ta’minlashga qaratilgan», - deydi. So‘z o‘quvchining ruhiyatiga ta’sir ko‘rsatgandagina unda zavq uyg‘otadi, bu bilan insonni tarbiyalaydi ham. She’r his-tuyg‘uni junbushga keltirib, faol estetik kechinmalar uchun zamin yaratadi, shaxs dunyoqarashining tarkibiy qismi bo‘lib ish e’tiqodga sayqal beradi, olijanob xatti-harakatlarga otlantiradi. M. Mirqosimova: «She’r orqali shoir olamni go‘yo ichdan yoritishi, narsalar va hodisalar ichiga yashiringan mazmunni ochib berishi, ularning yashirin ichki «qiyofa»sini sezdirishi, ya’ni ma’nolar kashf etishi mumkin»in, deydi. Ta’kidlash joizki, bular ba’zan ochiq, ba’zida esa metaforik yo‘l bilan bayon etiladi. Shoir voqea yoki holatni tasvirlarkan, ayni paytda obrazlar yaratadi, shu orqali turli hissiy kechinmalarga yo‘l ochadi. S. Ahmedov ham lirik asarlar haqida gapirib: «Lirika qalbi oniy bir tezlikda his etgan sezgining, mavjud muhitga estetik munosabatning mevasidir. Shoir tashqi olamdan olgan taassurotlari natijasida vujudga kelgan fikrini his-tuyg‘ularga o‘rab yana yuzaga chiqaradi, kitobxonda fikr tug‘ilishiga sabab bo‘ladi», - deydi. Adabiyot mashg‘ulotlari ko‘ngil darslari sifatida shoirning asariga singdirilgan ana shu hislarini tuydirish, uni ruhan muvozanatdan chiqarish, o‘zgani tuyish va tuyganlarini so‘z bilan ifodalab bera olishga yo‘naltirishdan iboratdir. Bunday ishlar asar matni yuzasidan tuzilgan savol va topshiriqlar ko‘magida amalga oshiriladi. She’riy matnni maromiga yetkazib ifodali o‘qish, ya’ni muallifni tuyib o‘qish va bu mutolaadan huzur ola bilish she’r qay darajada idrok etilganiga baho berishning bosh omilidir. She’rxon she’rni ifodali

o‘qiy olmadimi yoki undan ta’sirlanmadimi, demak, nimanidir yetarli tushunmagan, obrazli ifodalarni hisobga olmagan bo‘ladi. Bu, o‘z-o‘zidan, she’riy matnning mohiyatiga kirishga ham ma’lum darajada aks ta’sir ko‘rsatadi. Lirik asarlar ustida ishlash darslarining mas’uliyatli lahzalaridan biri matnni, albatta o‘qituvchi tomonidan yoddan ifodali o‘qilishi va o‘quvchilarning uni tinglay olishidir.

She’riy matnni ifodali o‘qish badiiy idrodaning yuqori cho‘qqisiga yetganidan dalolat ekanligini B. To‘xliyev ham: «She’riy asarni anglash, undagi muallif ko‘zda tutgan niyatni, maqsad va vazifalarni tushunib yetish, she’r g‘oyasining mag‘zini chaqish uni uqishdan, yana-da aniqrog‘i, ifodali o‘qishdan boshlanadi», - tarzida ifodalaydi.

She’riy asarga, odatda, o‘quvchilar tomonidan beriladigan baho ko‘proq mazmunga, uni qayta hikoyalashga tortib ketadi. Shoir voqelikni badiiy obrazlar orqali tasvirlaganda, o‘z-o‘zidan mazmun shakllanadi. She’riy asarlar ustida ishlanganda o‘quvchi ham qalbini junbushga keltirgan mazmunga, ham she’rning yuksak san’at asari sifatida yozilganiga, ham tasvirga, ham tuyg‘ular ifodasiga diqqatini qaratishi maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Lirik turga mansub asarlar ustida ishlashni shoir Halima Xudoyberdiyevaning «Men seni topgandim...» she’ri misolida quyidagicha ko‘rish mumkin:

Men seni topgandim, ammo yaxshi qol,

Sen: «Yaxshi qol!» - degil, «ko‘rishguncha»mas.

Bul quyosh hali ko‘p ol bo‘ladir, ol,

Bul oy ham umrimga ko‘p qiladir qasd.

Sen sherik bo‘lmaysan endi g‘amimga,

Darvoqe, hech qachon sherik qilmadim.

Xayr endi, ma’zur tut ortiq-kamimga,

Men seni Layliday seva olmadim.

O‘rtanma bul xato mushkullaridan,

Yo Rabbii, lahzada bor orzular puch.

Men ham qaydan bilay ishq yo‘llarida –

Majnun emas, senga kelarimni duch...

Asar matni ustida ish boshlashdan avval she’rning matni yoddan ifodali aytib beriladi. So‘ngra quyidagi savol va topshiriqlar ko‘magida O‘quvchilar asar matni mohiyatiga kirishga yo‘naltiriladi: «Sizningcha, she’rning bosh qahramoni kim? Qanday odam? Asar qahramoni kimga murojaat qilayotir deb o‘ylaysiz? She’rning dastlabki satridagi birinchi jumla: «*Men seni topgandim*»ga diqqat qarating. Nega «topdim» emas «topgandim» fe’li ishlatilgan deb o‘ylaysiz? Ikkala so‘z ham o‘tgan zamonni anglatadi-ku. «Topgandim» so‘zining mohiyatida qanday haqiqat, qanday tuyg‘ular yashiringan, sizningcha? Fikringizni matnga tayangan holda asoslang. Ilk misradagi ikkinchi jumla «*ammo yaxshi qol*»dan siz nimani angladingiz? Nima deb o‘ylaysiz, nega she’r qahramoni «Xayr» demay «*yaxshi qol*» deyapti, buning

zamidagi biron haqiqat bormi? Satrdagi «-gandim» qo‘shimchasi bilan «ammo» zidlov bog‘lovchisi orasida qanday aloqa bo‘lishi mumkin? Siz bundan nimani tushundingiz? Bandning ikkinchi misrasi: «Sen: «Yaxshi qol!» - degil, «ko‘rishguncha»mas»ga e‘tibor qiling. Misrada xayrlashuvning ikki turi qo‘llanilgan. Jumladagi «yaxshi qol!», «ko‘rishguncha» so‘zlari bilan «xayr» so‘zi orasida qanday tafovut bor, nazaringizda? Nima deb o‘ylaysiz, nega she‘r qahramoni suhbatdoshidan aynan «yaxshi qol» deyishini o‘tinmoqda?

Asar matni yuzasidan taqdim etilgan mazkur savol va topshiriqlar ko‘magida uning mohiyatiga kirishga urinilarkan, o‘qituvchining vazifasi alohida e‘tiborga loyiq javoblarni rag‘batlantirish, kichik-kichik qo‘shimcha savollar yoki yo‘naltiruvchi fikrlar bilan vaziyatga aniqlik kiritish, kemtik fikrlarning to‘ldirilishini boshqalardan so‘rash kabilardan iborat bo‘ladi.

O‘qituvchi imkon qadar o‘z fikrini o‘rtaga tashlamasligi, agar bunga zarurat tug‘ilganida ham hal qiluvchi xulosa yoki hokim fikr shaklida emas, shunchaki bir variant sifatida aytishi mumkin. Agar u yoki bu savollarga auditoriyada javob topilmasa, uni ochiq qoldirgan, keyingi darsgacha u haqda o‘ylab ko‘rishni taklif etgan ma‘qul. Aks holda, o‘quvchilarni o‘qituvchisining fikr aytishini kutadigan, o‘ylamaydigan tanballarga aylantirib qo‘yish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi (Alisher Navoiy davri) / D.Yusupova. – Toshkent: Akademyanashr, 2013. – 272 b.
2. Umurov H. Adabiyotshunoslik nazariyasi. Toshkent, Sharq matbaa kontserni, 2006.
3. Hudoyberganov E. Adabiyotshunoslikka kirish, T., 2004.
4. Boboev T. Adabiyotshunoslik asoslari. Toshkent, O‘zbekiston, 2001.